

KRISTOFFER BALSLEV WILLERT (red.): Planetære frakturer. Humanistiske og socialvidenskabelige perspektiver på antropocæn. Frederiksberg: Multivers 2022. ISBN 978-87-7917-345-3. Pris: 249,95 kr.

Antologien *Planetære frakturer. Humanistiske og socialvidenskabelige perspektiver på antropocæn* tager udgangspunkt i den kendsgerning, at vi befinder os i en planetær krisesituation, hvor bestemte menneskelige handlingsmønstre har forårsaget og fortsat forårsager frakturer i jordens biologiske, kemiske og fysiske cyklusser med den konsekvens, at betingelserne for liv på planeten forværres og svinder ind. Bogen består foruden en indledning af 12 kapitler, som er skrevet af forskere fra humanistiske og socialvidenskabelige fag – herunder filosofi, kunstteori, sociologi, idéhistorie, litteraturvidenskab og antropologi – udvalgt og sammensat af redaktør Kristoffer Balslev Willert, der er ph.d.-studerende i filosofi ved Aarhus Universitet.

I lyset af den planetære krise har en række forskere argumenteret for anvendelsen af begrebet *antropocæn* som en betegnelse for den nuværende tidsalder, hvor menneskelige handlinger har skabt radikale forandringer i jordens systemer. Begrebet er, siden det blev foreslået, blevet anvendt vidt og bredt og er blevet både kritiseret og forherliget. Diskussionen om antropocænbegrebet er et gennemgående tema i antologien, som alle bidragsyderne på den ene eller anden måde forholder sig til. Samtidig søger antologien også mere overordnet at belyse den multikrise, som antropocænbegrebet betegner. Formålet med bogen er nemlig at undersøge, hvordan perspektiver fra en vifte af humanistiske og socialvidenskabelige discipliner kan være med til at belyse den planetære krises kompleksitet – og ikke blot som sekundære refleksioner i skyggen af naturvidenskabens undersøgelser og resultater, men som kritiske og nødvendige perspektiver på lige fod med de naturvidenskabelige. Således slår antologien et slag for interdisciplinært samarbejde på tværs af fagligheder for at forstå den planetære krisesituation.

Antologien indledes med en oversættelse af den korte artikel fra år 2000, hvor antropocænbegrebet oprindeligt blev foreslået. Her argumenterer kemikeren Paul Crutzen og ferskvandsbiologen Eugene Stoermer for antropocæn („mennesketiden“) som navnet på en ny geologisk tidsalder med begyndelse i industrialiseringen i slutningen af 1700-tallet og frem til i dag, der i udtalt grad er defineret af, at menneskelige aktiviteter påvirker og radikalt forandrer jordens systemer. Dette er det eneste kapitelbidrag, som ikke er skrevet af humanistiske eller socialvidenskabelige forskere, men den oversatte artikel med de originale argumenter for antropocænbegrebet er en velvalgt inddragelse, der udgør et godt fundament for bogen og klæder læseren på til at følge de efterfølgende diskussioner af begrebet.

I det efterfølgende kapitel argumenterer antropolog Nils Bubandt for, at antropocænbegrebet på en gang er utilstrækkeligt og nødvendigt, hvorfor han foreslår, at vi forstår begrebet som gennemstreget – **antropocæn** – for på den måde at kunne arbejde både kritisk og konstruktivt med det. Kritikere af begrebet anfægter det faktum, at det på trods af dets popularitet på tværs af fagligheder og i medierne endnu ikke er blevet accepteret som en officiel betegnelse for en epoke på den stratigrafiske tidsskala i geologiske kredse. Et andet afgørende kritikpunkt går på, at begrebet holder hele menneskeheden ansvarlig for klima- og biodiversitetskrisen og dermed ignorerer globale magtforhold og sociale uligheder, der hænger sammen med den kapitalistiske produktionsform og profitlogik, og negligerer, at det ikke er alle mennesker, men derimod bestemte befolkningsgrupper, der bør holdes ansvarlige. For at anskueliggøre disse problematikker er der blevet fremsat en række kritiske alternativer til antropocæn, herunder blandt andet „kapitalocæn“, der sætter fokus på kapitalismens afgørende rolle i fremkomsten af den planetære krise, og „chtulucæn“, som kaster lys over forbundetheden mellem alle jordens arter. De to alternative begreber introduceres hver især i antologiens to efterfølgende kapitler. Bubandt argumenterer for en fortsat, men kritisk brug af antropocæn, fordi begrebet i forvejen er udbredt på tværs af videnskaber og i medier og på den måde muliggør en tværfaglig og bred samtale om, hvordan menneskets og jordens historie i en planetær krisetid er viklet ind i hinanden – en dialog, som Bubandt ser som afgørende, fordi krisen ikke kan forstås eller løses af én disciplin alene. Ydermere argumenterer Bubandt for, at begrebet har et potentiale for at synliggøre forbundethed mellem det menneskelige og ikke-menneskelige og heri også for dekolonialisme. Bubandts artikel taler godt sammen med de efterfølgende kapitlers kritik af antropocænbegrebet, og inviterer læseren til aktivt at deltage i refleksionen over fordele og ulemper ved begrebet.

Kunsthistoriker Anette Vandsø bidrager med et tredje perspektiv med et kapitel forankret i kunstteorien, hvor hun undersøger, hvilke nye roller kunsten spiller i en antropocæn epoke. Kapitlet er i mindre grad en diskussion af begrebet antropocæn og i højere grad en undersøgelse af den miljøbekymrede økokunst. Vandsø analyserer en række værker og forholder sig til, hvordan kunsten kan være med til at gøre klima- og biodiversitetskrisens u håndgribelighed og kompleksitet mere konkret, forståelig og sanselig for den enkelte. Ved at bringe krisen tæt på og formidle den på en tilgængelig måde har kunsten et potentiale for at appellere til handling, og økokunsten, argumenterer Vandsø, kan ses som et mulighedsrum, i hvilket menneskelige og ikke-menneskelige stemmer kan mødes om den antropocæne tidsalders kompleksiteter, dvæle ved besværet (inspireret af Haraway) og finde langsigtede løsninger. Vandsøs artikel tydeliggør

kunstens potentiale for at mobilisere handling og aktion og understøtter antologiens overordnede argument om, at det kræver en bred vifte af fagtraditioner og tilgange at forstå og handle i forhold til den planetære krise.

Antologien rundes af med et bidrag skrevet af bogens redaktør, Kristoffer Balslev Willert. Her inviterer Willert læseren ind i en række filosofiske refleksioner over den planetære krise og det, han kalder menneskets praktiske selvdestruktionsparadoks, som beskriver det fænomen, at mennesket er afhængigt af jordens systemer, men tenderer til at destruere disse, hvorfor mennesket kan siges at tendere til at destruere sig selv. Willert søger at belyse, hvordan filosofien kan anvendes til at forstå krisen og iværksætte handling, og han udstikker seks forslag til, hvilke begrebsapparater og teorier vi bør henholdsvis forfølge og tage afstand fra. Han argumenterer blandt andet for, at vi af historiske, politiske og videnskabsteoretiske årsager bør have en skeptisk tilgang til antropocænbegrebet, og for at vi bør forholde os til, hvem der bliver tildelt moralsk status og juridisk repræsentation i diskussioner om den planetære situation – at vi også bør tage højde for ikke-menneskelige aktører og fremtidige generationer (menneskelige og ikke-menneskelige).

Planetære frakturer er en spændende udgivelse, hvis fokus på nødvendigheden af tværfagligt samarbejde for at begribe og handle i forhold til den planetære krise er højst aktuelt. Bogens bidrag er overvejende teoretiske og akademiske, og antologien synes derfor primært at være målrettet forskere og studerende, der beskæftiger sig med emnet på den ene eller anden måde. De 12 bidrag illustrerer, hvordan humanistiske og socialvidenskabelige discipliner kan bidrage med vigtige refleksioner over den multikrise, vi befinder os i, ved (blandt andet) at belyse menneskers verdensforståelser, selvfortællinger og handlemåder, og antologien inspirerer på den måde til øget dialog på tværs af fagligheder. Selvom udgivelsen ikke udelukkende er antropologisk, er den derfor bestemt relevant for antropologer med interesse for emnet.

Klara Rosa Høeg Salamon
Bachelorstuderende
Institut for Antropologi, Københavns Universitet